

Amençar una lletra, velar un retaule. Dues propostes d'experiència estètica

En les darreres setmanes, dues intervencions artístiques a Granollers i al Miracle, al Solsonès, han impactat el públic i han posat en relleu la importància dels espais "perifèrics".

Instal·lació escultòrica 'Ascensió', 2024 | Obra i fotografia: © Joan Villaplana

Amençar una lletra, velar un retaule. Dues propostes d'experiència estètica

Cristina Masanés

Abans que el Museu Nacional d'Art de Catalunya li deixés a Perejaume una marededeu del segle XIII perquè la tragués a ballar, van haver de ser museus allunyats dels centres de poder com el de Sant Pol de Mar i el de Valls els que van permetre, a aquest artista, treure el patrimoni

A

al carrer. I és que sovint les millors experiències estètiques es donen lluny dels grans bucs artístics del país. Dos esdeveniments del passat mes de juny ho confirmen. L'un va tenir lloc en una de les antigues naus tèxtils de Roca Umbert de Granollers. L'altre, al santuari del Miracle, al municipi de Riner, al Solsonès.

Dues propostes efímeres (quatre dies la primera, cinc la segona) de gran impacte que posen damunt la taula un remolí teòric de llarga trajectòria i que té a veure amb la naturalesa dels signes i el valor de les imatges. Tot i que tant una com l'altra requerien la més pura presència, provarem de recuperar-les.

La contundència d'una lletra A

Els assistents al festival Opera aperta de Granollers, en la seva cinquena edició, no sabien què els esperava, quan entre el 6 i el 9 de juny van ser convocats a una de les naus de Roca Umbert. El Museu de Granollers, que organitza i produeix aquest festival de pensament, va traslladar a l'antic espai fabril de la capital del Vallès una de les obres far de la seva col·lecció: una gran lletra A que Antoni Tàpies va produir al mateix museu l'any 1977. Convidat a participar en una exposició, no tan sols va acceptar, sinó que va decidir que la produiria *in situ*. Amb una lleugeresa que només els grans saben gestionar, va agafar un llenç de pintar i el va convertir en un embolcall volumètric: una gran A que va penjar a una certa alçada de terra. Tot seguit, en una de les seves astes, hi va traçar, amb pintura negra, una «o» petita. Alfa i omega, principi i final, en l'alfabet grec i en la simbologia bíblica.

La primera lletra de l'alfabet, blanca i ingràvida, esperava els visitants enfrontada a la presència fèrria i contundent d'una tanqueta de l'exèrcit espanyol com les que van operar a Iugoslàvia i l'Afganistan. La instal·lació, signada pel tàndem artístic Frau. Recerques visuals, format per Helena Pielias i Vicenç Viaplana, imposava silenci. Dos cossos (tres amb el visitant) en un diàleg tens. Quan el museu va rebre la proposta de Frau de portar un vehicle militar a aquest espai de producció fordista, va entendre l'abast del seu gest i hi va apostar.

És evident que el primer signe de l'alfabet té una gran càrrega icònica, com també la imatge d'un tanc. Fins aquí podria semblar que el projecte no hauria de tenir més recorregut que la pura obvietat. Però la força de la instal·lació era la capacitat d'anar més enllà de la seva categoria sígnica i semàntica. Per una estranya dialèctica i contra tota previsibilitat, al davant d'una tanqueta, la fragilitat d'una A i la seva condició ingràvida l'elevaven per damunt de la solidesa aparentment irrefutable d'un vehicle militar. Aquesta era la força de la proposta: més enllà de tota lògica previsible, operava per transmutació de contraris activant la capacitat de les formes d'anar més enllà de si mateixes. De la nau de Roca Umbert se'n sortia commogut.

Velar un retaule barroc

Al públic que l'1 de juny es va desplaçar fins al santuari benedictí del Miracle, al municipi de Riner, tampoc no l'havia avisat ningú. Amb el títol *El Glòria de Händel* interpretat per l'Orquestra del Miracle i dirigit per Juan de la Rubia, es disposaven a escoltar un dels concerts programats per Espurnes Barroques, un festival exquisit (aquesta ha estat la setena edició) que fa dialogar la música barroca amb el patrimoni barroc d'esglésies de la Catalunya central. Contra tot pronòstic, l'exuberància daurada del retaule de l'església del santuari (23 metres d'alçada i 12 d'amplada) havia estat velada ?literalment? per una instal·lació escultòrica de Joan Villaplana. L'efecte et deixava sense paraula.

Els assistents van escoltar els 70 minuts de música de Händel, Telemann i del català Francesc Valls interpel·lats per 15 vels quadrats de seda blanca que, situats a una certa distància del retaule, el cobrien i provocaven un audaç viatge de la mirada. La transparència dels vels suspenia la visió del retaule i incitava, alhora, l'ull a traspassar la tela. A mesura que avançava el capvespre, el sol que entrava per l'obertura de ponent de la nau central encenia el blanc de les teles, fet que impedia tot accés visual al retaule i els atorgava un volum que dialogava amb l'arquitectura de l'església. Després de la posta, a mesura que avançava la música, els ulls s'acostumaven a la blancor i el retaule anava emergint, tímidament i de manera irregular.

La intervenció forma part d'una recerca doctoral de Villaplana. Una recerca al voltant del valor de les imatges i la seva relació amb una possible transcendència i que enllaça amb altres propostes que l'artista ha presentat recentment en espais com el Convent de Sant Francesc de Santpedor, al Bages, o el Centre Cultural Casino de Manresa. Un treball que actualitza una discussió de llarg

A

pòsit històric sobre la iconoclàstia (com s'ho va fer per convèncer la comunitat del monestir per desplegar, al seu espai de culte, una instal·lació que revoca un dels axiomes que els separa d'altres cultes?). Si l'accés a una possible transcendència impossibilita tota aproximació formal com poden ser les imatges, pot actuar l'art com a via negativa d'apropament? La resposta, afirmativa, és la tesi de l'artista. Per dir-ho diferent: només el buit fa possible la manifestació del ple. Només tamisant la llum, la visió es fa perceptible. «D'allò de què no es pot parlar, cal guardar-ne silenci», apuntava Wittgenstein al darrer aforisme del seu *Tractatus logico-philosophicus*. D'allò que no es pot parlar, només en podem fer art. Quan, tornant a la nau central del Miracle, l'orquestra va tocar l'*Eternal source of light divine* de Händel, la soprano Alexandra Nowakowski i el trompetista solista van interpretar-lo des de darrere la seda blanca velant també la seva presència física, que només emergia com una veu, i operant alhora una subtil transformació en el so. Així, a la intervenció escultòrica, cal sumar-hi també una interessant operació acústica. Més enllà de la mística de la proposta de Villaplana i de l'apologia de l'alfabet de Frau. Recerques visuals, tot i les diferències (moltes) entre una i altra, allò que el públic d'un espai i de l'altre va poder constatar, d'una manera molt física, té a veure amb l'enigmàtica capacitat de transcendència que tenen les formes quan estan ben conduïdes. Si a això li sumem l'emoció i l'exquisidesa en l'execució, suposo que serem a prop de l'experiència estètica. Velar un retaule barroc, amenaçar una lletra A, sovint les millors experiències passen lluny de la centralitat dels espais més reputats de l'art. Molt sovint.

Recordeu que podeu adquirir la revista aquí i també subscriure-vos-hi AQUÍ.